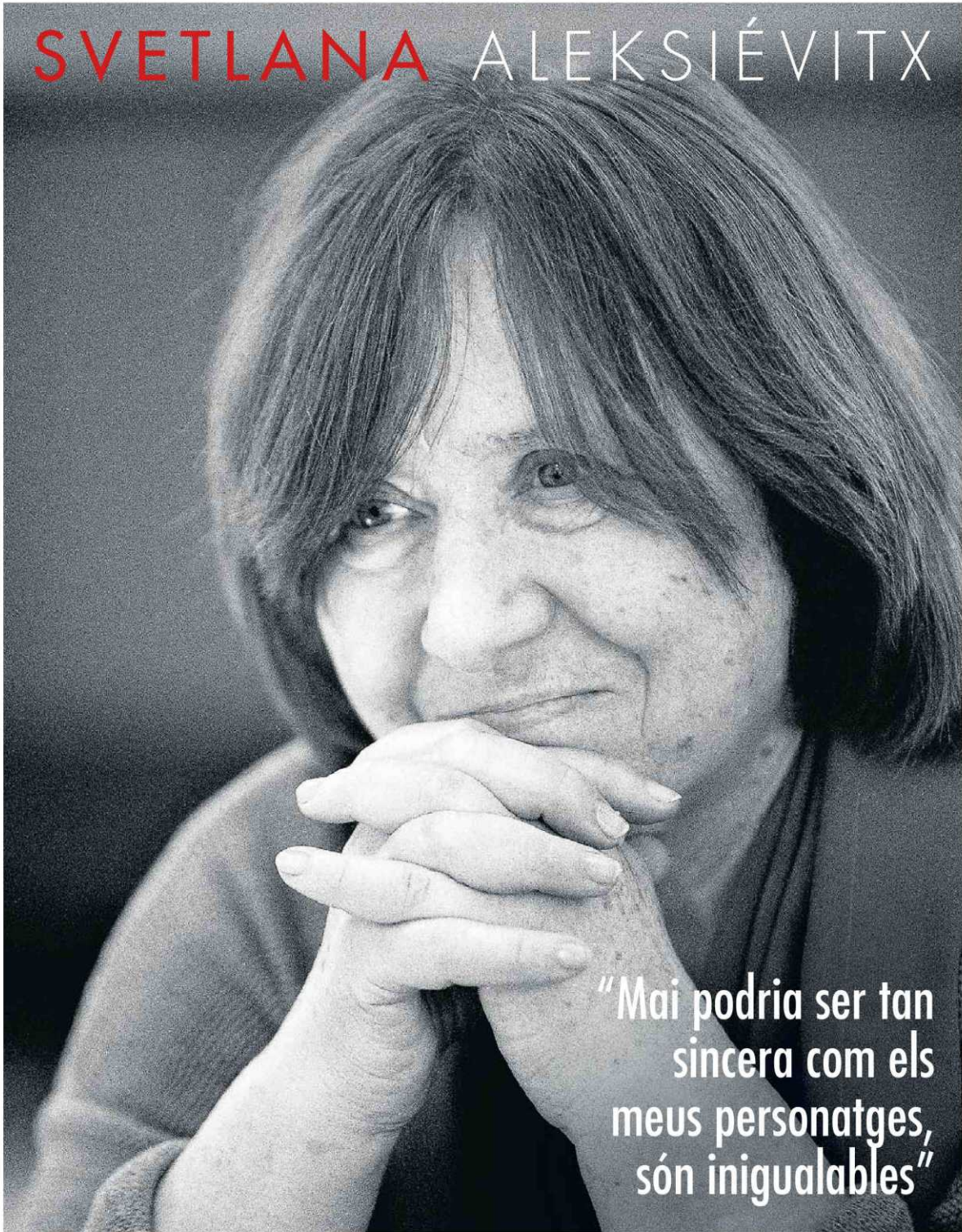

Carles
Capdevila

SVETLANA ALEKSIÉVITX

"Mai podria ser tan sincera com els meus personatges, són inigualables"

Francisc Melcion

Carles
Capdevila

“Tenim molta informació però no ataquem l'enigma”

SVETLANA ALEKSIÉVITX

IMPRESSIÓ I ESPANTA disposar d'una hora llarga amb una persona que admires. Que t'ha commogut amb els seus llibres, que demostra que periodisme i literatura convergeixen a la perfecció quan són de qualitat i es dediquen a retratar la condició humana. La premi Nobel Svetlana Aleksiévitx és una pacient entrevistadora que grata en les ànimes, que penetra en les quotidianitats, que ens ajuda a entendre les persones per sobre de les ideologies i per sota de les guerres. Però com deu ser com a entrevistada? Tot i que parlem per traductora interposada, acabarà sent una hora deliciosa. Perquè Svetlana Aleksiévitx és una persona seriosa en el sentit més exquisit del terme. Tot i que no li agrada ser la que respon i quan està de promoció no fa res més, tot i les traves d'haver de recórrer a una tercera persona, i gràcies també a la intel·ligència i sensibilitat de la traductora, l'escriptora s'entrega en cada resposta, notes que hi és sempre present, concentrada, reflexiva, generosa i sincera. Parlem amb entusiasme de la vida, parlem amb curiositat de l'amor i parlem amb respecte de la mort. Els tres grans temes. O és que hi ha res més?

Li és còmode ser entrevistada? ¿Porta bé no ser la que fa les preguntes?

Odio aquesta part de la meua vida. Mai podria ser tan sincera com els meus personatges. Són únics, inigualables. Recordo el cas horrible que em va explicar una dona. Parla de la mort del seu marit, que treballava netejant els residus de l'explosió de Txernòbil. Les urgències de l'hospital no l'acceptaven, i amb les seves pròpies mans havia de treure les restes. L'home va estar molt malament. Se li va inflar molt la llengua, tenia forts dolors i no tenia manera de calmar-los. Era com un monstre. L'únic que el calmava una mica, però molt, molt poc, era el vodka que li donava la dona. A la nit picava molt fluix de mans, la dona hi anava i feien l'amor. La dona ho explicava i deia que mai l'hi havia dit a ningú. Quan es va publicar per primera vegada, a la primera versió, vaig canviar els noms i cognoms. I la dona em va trucar preguntant per què. I vaig dir que no em veia capaç de deixar-la al descobert i posar-la en el punt de mira. I la dona va dir que no. Que ell va patir molt, i ella també, i que per favor ho publicués tal com va ser. Que escrigués la veritat. Que van patir tant que volia que s'expliqués amb nom i cognoms reals. Els meus personatges són insuperables.

¿La veritat personal, la veritat íntima, és universal?

Crec que sí. Com més visquem, més es reduirà la vida a una sola entitat humana. L'home s'anirà

aïllant, cada cop més cara a cara amb el seu telèfon o ordinador, o el que sigui, i el sentit de la vida individual s'ampliarà. El valor de la vida serà més gran, crearà noves relacions entre l'home i el seu entorn. Per a ells, els éssers humans del futur, les generacions de les guerres i revolucions, serem uns bàrbars.

Això significa que s'acabaran les guerres?

No ho sé. Predir el futur avui en dia no té cap sentit. El mal és rebuscat, universal i repartit per tot arreu. Té aspectes completament nous. Les meves primeres sensacions a Txernòbil eren que no podia tocar l'herba, que em mataria. Que no podia beure aigua ni agafar res dels arbres, que em mataria. La mort és a tot arreu però el món segueix sent el d'abans. I el que ha passat els últims 10 anys, amb l'islamisme agressiu, els refugiats, el terrorisme, cap futuròleg ho havia previst. Hi ha molta gent que confia en la possibilitat de salvació que té la religió, però jo ho dubto.

¿Ser una especialista en la condició humana fa ser optimista?

Ni una cosa ni l'altra i tot a la vegada. Hi havia un filòsof georgià en els temps soviètics, Merab Mamardashvili, que tenia una expressió que deia: "Com pot ser que aquest insecte que és l'ésser humà encara s'atreveixi a oferir el seu amor a algú altre". No podem preveure quina relació establirà l'ésser humà amb la tecnologia. Potser els robots seran més optimistes que nosaltres.

Un tema central en la seva obra és la mort. És el que ho condiciona tot.

Jo diria que el meu protagonista és el temps, i la mort com el punt final. Com a mínim, tal com estan les coses avui, és el punt final. Vaig créixer en la postguerra, en un poble molt petit. Les dones d'allà només parlaven de la mort. I, evidentment, el que narra una dona sobre la mort és molt diferent del que explica un home. Per a les dones la guerra és un assassinat, no un acte heroic. La percepció que té la dona de la mort és diferent, perquè ella és una intermediària entre la natura i la societat. Dóna vida, i d'alguna manera és qui dóna vida a la mort. Lògicament, quan des de molt petit estàs envoltat d'aquestes converses, la mort et queda durant la vida com una cosa especial, misteriosa, enigmàtica. Més que res perquè he arribat a aquests temes no amb el desenvolupament intel·lectual, per raonaments lògics, sinó perquè de petita em van impactar molt, i van entrar directament en unes parts profundes de mi. I aquest respecte, la por que et produeixen aquestes coses quan ets petit, et queden per a tota la vida i et creen unes reaccions diferents quan ets gran. Vaig parlar

amb els homes, joves i no tan joves, que van participar en la guerra de l'Afganistan i en la de Txetxènia, i diuen que la sensació que et fa participar en la guerra, participar d'assassinats col·lectius, d'aquesta picor que t'agafa al cos, és el més fort que existeix. No hi ha res que sigui capaç de canviar-ho. Ni el naixement dels fills, ni l'amor. No hi ha res més fort. Què és la guerra? No és res més que donar voltes descarades al voltant del tema més important de la vida, que és la mort. Els homes es posen en el paper de Déu, i fan el que es va reservar només per a ell. Fins i tot pensen que tenen dret de fer-ho. I ningú no es torna boig. Sempre els pregunto si algú s'ha tornat boig, i ningú.

Però les religions existeixen probablement per explicar-nos la mort. Necessitem donar-li un sentit.

No ho sé. Són formes mitològiques. Per una banda, perquè no et faci tanta por morir. I per l'altra, per donar algun sentit a la vida.

Vaig entrevistar John Gray, un filòsof, que em va dir que una de les coses més estranyes és que hi hagi gent que per donar sentit a la vida se suïcidi. Per donar sentit a la vida som capaços fins i tot de perdre-la.

Sí. Però és massa rebuscat, és per a gent ja molt avançada. Si parlem dels terroristes suïcides, tenen una visió molt senzilla i plana de la vida, i la

fan servir d'aquesta manera. He vist a l'Afganistan i a Txernòbil que tot depèn de la cultura. A la cultura russa la vida humana té un valor mínim, molt petit. Per exemple, a Txernòbil es va estar discutint el projecte sobre què s'havia de fer, i deien tan tranquil·lament que costaria 7 o 10 vides. Com si res. I això mateix ho vaig veure a l'Afganistan. Per complir amb aquesta missió hem d'invertir 15 o 20 vides. D'alguna manera està relacionat amb la cultura. Probablement la cultura islàmica s'assembla a la russa en això. El més important és una idea i la resta és secundari. Per comentar-ho filosòficament cal que tothom que hi participi tingui el nivell, i aquesta gent no el té. És a dir, no deixen de ser les nostres concepcions de la realitat. Per a ells són més senzilles.

Si els homes i les dones veiem diferent les guerres, ¿si manessin les dones no hi hauria guerres?

Podria funcionar. Com a mínim quan parlo amb les ministres de Defensa tinc la sensació que el món no acabarà tan de pressa com em semblava. Fa poc vaig parlar amb l'exministra de Defensa de Suècia. I és evident que, tal com ella veu el món, les guerres no començarien tan fàcilment.

¿És igual de perillosa una ideologia política que una religió?

Depèn del que representin. Pel que veig, i crec, a

SVETLANA ALEKSIÉVITX. De mare ucraïnesa i pare bielorús, l'actual premi Nobel va néixer el 1948 a la ciutat ucraïnesa de Stanislav, on el seu pare, militar, hi estava destinat. Tanmateix, va créixer a Bielorrússia, on va estudiar periodisme, i ara viu a Minsk. Ha creat el seu propi gènere literari, la "novel·la de veus", amb què dona veu a la gent comuna per explicar la història de l'antiga Unió Soviètica. Entre els seus llibres més coneguts hi ha *Veus de Txernòbil* (Raig Verd i Debate en castellà), *La guerra no tiene nombre de mujer* (Debate) i *Temps de segona mà. La fi de l'home roig* (Raig Verd i Acantilado en castellà). Ha estat a Barcelona a la fira Litoral i a Kosmopolis.

Rússia s'han ajuntat, i per això és perillós. En canvi, a Europa no veig que les idees religioses siguin agressives. El patriarca rus surt cada setmana a dir que Rússia ha de salvar Europa, i això em recorda de seguida la inscripció que hi havia en un dels primers camps de concentració de Stalin, que deia alguna cosa així com "Portem la humanitat a un final feliç amb mà de ferro". No pertanyo a aquell grup d'esquerres que diu que qualsevol forma d'estat és dolenta. Crec que cal alguna cosa que funcioni i agrupi. Als anys 90 ja vaig viure uns anys sense estat. Quan l'estat comunista va caure i el nou estat no havia nascut no hi havia menjar ni transport públic. Cada dia trobaves un cadàver a l'entrada del teu bloc. I van aparèixer els bandits i van prendre el poder. I no durant poc temps, perquè encara ara són al poder. De tota manera, una estructura d'estat és necessària.

Vostè creu en alguna cosa?

Per què no? ¿Realment faig la impressió de no

creure en res? Ara mateix estic escrivint un llibre sobre l'amor i resulta que crec en l'amor. I parlant amb homes i dones he descobert que hi ha molta gent que creu en l'amor.

Jo també. Però volia dir si en un Déu o en alguna ideologia política.

No. En déus no. Crec en l'ésser humà i en les seves possibilitats i capacitats. Pel que fa a ideologies, ja ens hem desenganyat de totes les idees paradisiàques, ja hem vist que no funcionen. I les idees noves, les que descriu com arribar a un món harmònic, ecològic, etc., encara no existeixen. Segur que algun dia apareixeran.

I creu en les paraules? Les paraules aconsegueixen llibres meravellosos com els seus, però també les feia servir Stalin per a aquell cartell que esmentava.

El llibre *La guerra no té cara de dona* va trigar molt a sortir publicat. I finalment ho va fer de

SVETLANA ALEKSIÉVITX

"El mal és rebuscat, universal i repartit per tot arreu"

"A la guerra els homes es posen en el paper de Déu"

"No tenim cap poder sobre el que ja hem escrit"

"Encara visc fora del premi Nobel, anem per camins separats"

manera breu en una revista. La primera vegada que es va publicar el text complet va ser a la Xina i traduït. En aquell moment la Xina estava en guerra amb Rússia. I no se sap com, però se'n van repartir una gran quantitat d'exemplars entre la població, gairebé a cada dona. I em molestava que el meu llibre tingués aquesta finalitat, i a més a la Xina. I el meu mestre, l'escriptor bielorús Alès Adamòvitx, que encara era viu, em va dir que no tenim poder sobre el que ja hem escrit. No tenim control sobre les nostres paraules. Últimament he notat una certa electricitat que surt de les paraules. Pots ser perquè no som capaços de donar-los nous sentits. Estem dient banalitats. Als meus llibres hi ha molt patiment, però el percebo com una forma d'informació. Però sí que avui en dia hi ha un problema de paraules i sentits, ja estan desgastats.

Com a periodista tinc la sensació que hi ha molta informació però que no ens ajuda, gairebé ens intoxica. Vostè busca més l'emoció que la informació.

Tenim molta informació però no ataquem l'enigma. I és l'objectiu que hauriem de tenir. El fet que hi hagi tanta informació no és un problema, el problema és que no tenim res vàlid per oferir. Per exemple, en el meu cas, no hi ha gaires novel·les que m'atreugin perquè la seva concentració de sentit és molt baixa. No em donen prou. Aquesta concentració que busco la trobo en un llibre d'assajos filosòfics, per exemple. És difícil.

El psiquiatre Boris Cyrulnik em va dir que la memòria és veritat però no es correspon amb els fets reals. Que fem un relat del que hem viscut. ¿Els seus testimonis li sembla que expliquen fets o que més aviat expliquen el relat que han construït?

Com més treballa amb el document com a testimoni humà més d'acord estic amb aquest psiquiatre. Un passaport és un document. I en lloc de tractar amb un document tractem amb versions. L'autobiografia escrita per Plutarco no vol dir que fos d'aquella manera. Era un home del

seu temps i depenia de supersticions i fórmules del seu temps i, evidentment, quan una persona narra una història fa un acte creatiu. Es crea a si mateix i a la realitat. El que faig jo per acostar-me al màxim a la realitat, per arribar a aquesta alta temperatura que m'acosti a la realitat, és mirar des de diferents angles. I aquests angles cremen el que sobra. No puc jurar que el que tinc i faig és la veritat, només la veritat i res més que la veritat. Però crec que m'hi he acostat força. Trobar-te amb la veritat cara a cara al 100% és inviable. Només coneixem una versió de la realitat, i els científics cada vegada diuen més que hi ha moltes realitats. Encara que estem limitats pel nostre temps.

Això serà més greu en el seu nou tema de l'amor. En l'amor hi ha molt més relat i idealització que en la realitat.

Però la fantasia i la idealització també són documentació. És gairebé el mateix que a Txernòbil, perquè ningú s'imaginava aquella realitat. Hi havia rumors, invencions, històries. Però aquelles històries formaven part de la realitat. S'han d'escollir tantes històries com es pugui, com més millor. Llavors neix una imatge de la realitat. No la realitat, sinó un reflex.

¿Està d'acord que l'enamorament és un estat transitori, gairebé d'alienació, que s'acaba?

Tu creus que això és l'amor?

Jo crec que l'amor dura però l'enamorament no. És una passió pròxima a la bogeria. Sí, però per algun motiu tothom recorda els enamoraments durant tota la vida. De moment estic molt al principi, buscant i mirant de tocar aquesta matèria.

Com ha arribat fins a aquest projecte? ¿Necessitava més oxigen i alegria?

No, no, de cap manera. Simplement vaig acabar el meu projecte de l'home roig, que va durar més de 30 anys. I el gènere que treballa necessita un espai ampli. Em vaig fer la pregunta de quins són els eixos de la vida humana.

I em va semblar clar que són l'amor i la mort. Crec que serà fins i tot més difícil que el meu treball anterior. En primer lloc, perquè quan escris de la guerra o una situació social, l'home apareix en la seva versió abreujada. És una construcció. Per exemple, un home en guerra mira de respondre a les ordres de la guerra. En canvi, l'ésser humà en l'amor està fora de la cultura, fora de la història, fora de tot. Està, aparentment, a la seva vida, però més enllà. Parlar-ne serà encara més difícil. I l'altre projecte, sobre la vellesa, és encara més complicat, perquè és el camí cap al no-res.

Li faltaria parlar de l'humor.

No ho veig com un tema separat. Podria ser un detall o un matis, però no un tema. Més que humor, als meus llibres hi ha ironia.

Ens sorprèn la capacitat de resistència de l'ésser humà al dolor. I crec que l'amor i l'humor són el que ens salva.

Doncs sí, tens raó. Però el tema és que la ironia en els meus llibres és un focus. En dic "la valentia de l'idealisme".

Va patir molt a l'exili?

Visc per mi mateixa. Tinc vida al voltant que està present, però no tant. Estava lliure de la quotidianitat. Però de totes maneres el que volia era viure al meu país i a casa meua. M'ofrien quedar-me en algun altre país, però sempre vaig voler tornar.

La por surt en la seva obra. ¿Té por de la mort? Quan ha sigut amenaçada, per exemple. O de la vellesa?

Crec que la por és un estat normal de l'ésser humà. No sóc fatalista a la russa. Quan vaig ser a l'Afganistan, evidentment, el que menys em venia de gust era morir allà per una tonteria. O a Txernòbil. Hi havia partícules que podies respirar i estaves condemnada.

¿En algun moment li ha sabut greu guanyar el Nobel perquè li ha tret intimitat, o perquè s'ha especulat molt amb la intenció política del premi? ¿En algun moment hauria preferit no haver-lo guanyat?

No ho he pensat mai d'aquesta manera. M'importen poc els comentaris. De fet, encara visc fora del premi. Anem per camins separats i encara no ens hem ajuntat. No crec que els premis, per molt importants que siguin, afectin tant la nostra vida interior. Per descomptat que són coses grans i meravelloses, però les relacions amb la meua néta em preocupen igual o més.

L'educació és la solució?

De vegades penso que sí. Però estàs educant o criant un ésser petit i molt pròxim, i et creix una cosa que no té res a veure. El món il·lustrat és més simpàtic que el món medieval. Per exemple, la pel·lícula d'Aleksei German, *Que difícil és ser un déu*, ensenya el món abans de la Il·lustració, dels segles XIII-XVI, i és horrible. En certa manera el segle XXI és més simpàtic, més agradable. L'Índia, l'Afganistan, el Japó, Europa. Em trobo intel·lectuals on sigui i parlem el mateix idioma. És evident que som més ara que abans. Per tant sí, el material humà necessita tractament. I l'educació és el tractament.

Moltes gràcies per la paciència, i visca l'amor. ●